

Mye tyder på at det ikke er nok med skolering i etikk, det er i tillegg behov for en dyptgripende revisjon av økonomiens forståelse av den virkeligheten vi lever, skriver **Ove Jakobsen**, professor i økologisk økonomi, Handelshøgskolen i Bodø.

Økonomiens etikk

DEBATT & INNLEGG

For å løse børs krisen, anbefales tiltak som stimulerer til økonomisk vekst. Samtidig vet vi at fortsatt økonomisk vekst fører oss stadig nærmere en økologisk katastrofe. For å øke den kortsiktige lønnsomheten i landbruket, innføres dyrkningsmetoder som vi vet utarmer jorden på lang sikt. For å oppnå attraktive kontrakter «smøres» beslutningstakerne, selv om vi vet at det bidrar til å redusere rasjonaliteten i markedet. I bestrebelsene for å styrke egen konkurransekraft blir viktig informasjon holdt tilbake, selv om vi vet at det undergraver tilliten mellom aktørene. Hva er forklaringen på at aktørene i markedet prioriterer kortsiktig profitt fremfor langsiktig miljø- og samfunnsansvar?

Gjennom aviser, tv og radio får vi inntrykk av at problemene skyldes grådighet og uetisk atferd blant ledere i næringslivet. For å bøte på problemene stilles det krav om flere og bedre

kurs i etikk ved landets universiteter og handelshøgskoler. Ved å utvikle kompetansen i etikk forventes det at markedsaktørene etterhvert vil praktisere en høyere moralsk standard.

Mye tyder imidlertid på at det ikke er nok med skolering i etikk, det er i tillegg behov for en dyptgripende revisjon av økonomiens forståelse av den virkeligheten vi lever i. En mulig forklaring på uetisk atferd er manglende samsvar mellom økonomiens verdifundament og de verdier som preger dagens samfunn. Økonomisk teori er forankret i en mekanistisk virkelighetsoppfatning. Samfunn og natur forstås som mekanismer, skrudd sammen av utallige små deler som griper inn i hverandre som tannhjul i et urverk. «Mekanismen» har ingen iboende verdi, det er kun snakk om instrumentelle verdier. Det vil si at naturen og samfunnet er redusert til midler for å fremstille nyttige (og lønnsomme) produkter.

I dag er det stadig flere som innser at virkeligheten er for kompleks til å passe inn i økonomiens endimensjonale modeller. For det første er det vanskelig å regne alle verdier om i kroner og

Ove Jakobsen,
professor i økologisk økonomi,
Handelshøgskolen i Bodø.

77 Virkeligheten er for kompleks til å passe inn i økonomiens endimensjonale modeller

øre, og for det andre bør vi ikke bidra til at virkelighetens verdimangfold blir tåkelagt gjennom markedspriser og kostnads/nytte-analyser. Når alle verdier konverteres til penger, skjer det endringer i vår forståelse av virkeligheten. Livskvalitet forvandles til materiell velferd, eksistensielle utfordringer oversettes til kortsiktige kjøpsønsker, og naturens egenverdi blir omtolket til kun å gjelde markedsprisen på naturressurser.

Et av de viktigste kjennetegnene ved organismer er at alle delene er gjensidig avhengige av hverandre og påvirker hveran-

dre i et dynamisk samspill. Det vil på den ene siden si at endringer på ett område får innvirkning på utviklingen av helheten, og på den andre siden vil endringer i helheten forandre rammebetingelser for delene. Økonomiske teorier og modeller som er utviklet innenfor et organisk verdensbilde, utvider horisonten både i tid og rom. Dermed blir vi oppmerksomme på verdier og sammenhenger som gjør det mulig å håndtere mange av de miljø- og samfunnsrelaterte utfordringene vi står overfor i dag.

Det er særlig på to områder overgangen fra mekanisk til organisk virkelighetsoppfatning får konsekvenser for økonomisk teori og praksis. For det første; i stedet for å fokusere på tiltak som effektiviserer konkurransen mellom autonome aktører, er utfordringen å legge forholdene til rette for etablering og utvikling av samarbeidende nettverk mellom autentiske aktører (med kryssende perspektiver).

For det andre; i stedet for å konvertere natur og kultverdier til markedspriser, trekkes et mangfold av verdier inn i dialogbaserte beslutningsprosesser. Beslutninger fattet innenfor

rammene av dialogbaserte nettverk åpner for verdier langs flere dimensjoner, noe som vanskelig lar seg praktisere på et atomisert konkurransemarked. Gjennom denne perspektivendringen oppdager vi at vi er integrerte deler i en større helhet der alle er ansvarlige overfor hverandre. Dermed blir Aristoteles' formulering om at «det gode liv» er uløselig forbundet med «det gode samfunn» en selvsynlig sannhet.

Konklusjonen må bli at det i tillegg til etisk skolering av økonomer (og alle andre samfunnsaktører), kreves det en dyptgående selvransakelse av det ontologiske og etiske grunnlaget for økonomisk teori. Dette er en mer krevende prosess enn å skyve hele ansvaret over på enkeltindividers sviktende moral. En positiv konsekvens av erkjennelsen av at vi står overfor alvorlige utfordringer når det gjelder håndteringen av menneskeskapte klimaendringer og global fattigdom, er økt oppmerksomhet omkring utviklingen av økologisk økonomi og kretsøkonomi.

MER DEBATT NESTE SIDE →